

СЛАВЧО ЧЕРНИШЕВ – ПОЕТЪТ...

Георги Николов

Неговата поява в българската поезия е отбелязана с идеологическите изисквания на периода между 50-те и 60-те г. на XX век. Иначе не може и да бъде. Сменената политическа картина у нас поставя пред творците необходимостта да впрегнат дарованията си в канавата на политизацията, шлифованата историческа “достоверност” и удобни лирически герои. В противен случай се обричат на забравя преди да се появят пред широка читателска публика.

Доколко млади тогава автори, сред които е Славчо Чернишев, вярват в искреността на поставените им от социалистическата държава задачи и доколко ги “реализират”, за да съхранят съзнанието си за по-добри времена, не е тема в настоящите редове. Всички творби, включени например в цикъла “*Балтийският вятър*”, са рожба на споменатите задачи. Тук е Ленин. Тук са отблясъците от актуална за времето си световна проблематика – “Предупреждение”, “Персийски мотив”, “Диен-Биен-Фу”... Тук са комунисти пред разстрел, тук – работниците на вече освобождения от окови труд. Но ако внимателно се вгледаме в стиховете от цикъла, зад плакатната фасада ще открием овладяното майсторство на римата и опитите ѝ да разчупи тематичните рамки. В този смисъл стиховете на Славчо са “неспокойни” и още тогава търсещи друга харизма. Дори влизащи в противоречие сами със себе си. Защото в “Здравей, капитане!” от същия цикъл чудесните маринистични пейзажи, подсказващи посоката на бъдното авторово развитие, оставят далеч зад себе си политическия привкус. Отричат се от него. Отбягват го и гребенът на вълните изтласква спомените за Димитров, Марек, Цвятко Радойнов и съветски кораби нейде встрани. Те са бледи и мимолетни върху фона на вечната природна красота:

Има вечери южни на кея
с песента на замръкнал рибар
и огромни старинни платани,
и сърца, издълбани по тях.

Има дни като чаша излети
от прозрачно и жълто стъкло,
сини риби, червени медузи
и лимонени тихи листа.
Има даже море, позлатено
от крайбрежния есенен лес.

И пак в този етап на творческо развитие се появяват искрените стихове за чисто, делнично, с нищо ненакърнимо човешко щастие – “Писмо”, “Отговор”, “Човекът”, “Портретът на мама”. Пак тук – “Малък старинен свят”, в който суша и море подканват Славчо Чернишев категорично да се самоопредели – за коя част от планетата ще пее. И той решава за целия останал свой живот:

Живейте си във своя скучен град!
Молете се на пращните икони.
Поливайте саксиите с мушката.
Умирайте във къщите от чам.
А мен ми дайте бурното море,
движението, скоростта, простора,
незнайните далечни ширини
и она весел и задъхан ритъм,
от който се поражда стихове
и ветрове, и бури, и ракети,
с които утре ний ще полетим
към сините пространства на безкрая,
за да открием нови светове
и да се върнем тука побелели,
ала щастливи като никой друг!

Маринистичната лирика на Чернишев от средата на миналия век, до кончината му през 2000-та г., е илюстрация на българската поезия за морето и нейното развитие в този период. Какво впечатление на автора в специфичната синя материя? Какви предизвикателства отправя, когато докосва крайбрежния пясък под нозете му и когато немилостиво го поздравява сред корабната буря?

Славчо Чернишев се посвещава на морето и делнично, и тържествено. Делнично, защото моряшкият и рибарският труд дават необходимите знания как да го тачи вярно в лирическата изповед. Тържествено – защото познанието, родено в труд, мъки, лишения, празни копнежи и очакване за бряг, върху белия лист се сливат в кипяща

благодарност. Без да търсим хронология, ще се потопим в “Малки морски елегии”. Като предварително кажем, че тук е истинският Славчо – мъдър, но не и остарял. Влюбен в невероятната смесица от багри, носталгични спомени и историческо съвремие... Хвърлил котва на созополския бряг, от който вечно бяга към вълните. Разкъсан между смокиновия дъх на виното и тежките проверки на трудния солен поминък:

ЛЕДЕН ВЯТЪР С ЛЕДЕНИ ЗВЕЗДИ,
уморен от труд рибарски кораб.
Някъде на изток – мътен дим.
Ражда се мъчително просторът.

Няма слънце, няма ален сняг –
Пустота като в исландска сага.
Може ли да съществува бряг
и жена умислена на прага?

Сипва се зората – здрач нечист.
Недоспали, корабите бродят.
Ние сме обречени на риск
и на възхитителна природа...

В българската литература, следователно – и в поезията ѝ, творят два вида маринисти. Едните възпяват морето от брега в красиви, ала кухи рими. Тук, разбира се, изключваме пейзажната лирика. Имаме предвид създаваните ликове на морски труженици, вътрешния им мир, палитрата на изживяното. Зад шарената фасада на книгите практически царува само пустота. Другите, “практиците”, сред които е Славчо, ваят грубовато-ласкави човеци, но те излъчват доверие. Защо? Защото са запечатвани в поетичното му съзнание от натура. В делника. В изповедта си, че искат любов и семейство, твърда земя под нозете и чаша смокиново вино. Получат ли тези дарове, бързат да ги поднесат пред олтара на омръзналото им, никога не разлюбено море. Имената на лирическите герои са чути из кривините на старата улица, в задименото кафене. Сутрин при кея с лодки и солени мрежи – Яни, Динката, барба Тодори, Черното... И с обич поетът вмести чертите им в иконата на вечния созополски рибар. Под нимбата ѝ към нас се вира извехтяло от бурното време лице с безброй бръчки. С очи, добри и ласкави към хората. Когато този опърпан светец се смеси с пъстрата гълпа, трудно някой ще го забележи, защото в него няма нищо парфюмирано и романтично:

Той не пие ром – ракия пие.
Пуши трето. Носи прост каскет.

Щом говори с хората – по навик
гледа над главите им, далече –
някъде в безкрайния простор –
като всички стари капитани,
като всички стари морски вълци,
като всички истински мъже.

“Барба Пейо”

Но той съществува и днес като символ на Созопол. Созопол пък – като съдник кой да се слее с морето и кой да остане на сигурния бряг. А морето, тази вечна врата към света, разчупва границите на патриархалното мислене. Зад “несериозните” описания на шумни пристанища, звън на чаши и китари и мимолетна история властно усещаме вплитането на история и съвремие. Митологизирани образи раждат в лириката на Чернишев класическата разнопосочност на човешкото “аз”. Неспокойният дух на Одисей, чарът на Ифигения и Пенелопа, мамещите послания в Сафо и примерът на Колумб кипят в кръвта на идващите поколения. Те захвърлят утвърдения делничен бит, за да копнеят по него далеч в океана. Издигат любовта до степента на едничък житейски смисъл, за да я удавят в сините вълни. Стремят се към тишина и спокойствие в зрелите години пред знайния финал, ала сънуват бури и премеждия. Героите на Славчо Чернишев облаждат взаимно изключващи се добродетели и посланията им към читателя са всъщност покана за лишения, изпитания и горчивина. Но те именно най-бързо достигат до съзнанието на людето, търсеци някакъв достоен смисъл в деня си, в живота си, в правото си да бъдеш различен:

Той цял живот мечта
за дворче със лалета.
А броди по света,
по чуждите морета.

И върна се накрая –
спокойно да умре
във бащината стая,
край Черното море.

И той умря... Лалета
на гроба му цъфтят...
И мами пак морето
с далечния си път.

“Лалета”

Поетичната маринистика – пейзажна, трудова, любовна, военна и пр., не може да съществува без символи. Но цялата тази лирика при Чернишев е изградена от два основни символа: човекът и морето. Те са равнопоставени, многобагвени и антагонистично допълващи се. Привидно разпи-

леният в гоненето на химери съвременник е комета, бушуваща от страсти. Тя разсича със светлината си мрака на неизброими поколения и спира укротена едва край морето. А то, привидно спокойно, носи на гребена на вълните си същите страсти, същото несъгласие с тихо съществуване. И с подчиненост пред нечия воля: на създателката му – природата. Двата образа в поезията на Славчо са неделими. Разглеждани сами за себе си, ще бъдат лишени от убедителност и реализъм. Затова и Чернишев ги слива в единството на първичността, от която ще се родят други символи, образи, идеи и римувано повествуване...

За никакви предмети не мечтая.
Заробен от предмети – ще умра.
О нека бъде празна мойта стая,
но нека виждам пътя към безкрая
и неговата морска синева.

Трудно ще възприемем поезията на Чернишев, отделена от вплетената по редовете цетова гама. В нея преобладава оранжевият щрих: “небето пада със оранжев трясък”, оранжеви пясъци без хора, гемията е оранжева и жълта, “ангел бял с оранжеви коси”. Корабите в “Малки морски елегии” са обрасли с оранжева мъгла, роклята на любимата е в оранжево, както и лятото. Този цвят доминира в стиховете и напомня морно слънце, чийто взор гали, или обгаря лирическите герои на Славчо. Около него в луд калейдоскоп се сливат сини дъждове и лилави звезди, пясъчното жълтото на плажа, черни фиорди, бял фар, червени брези. Има ли поет, който в душата си не носи палитрата на света? Дори понякога без да съзнава и това си изключително достойнство? Такива автори светът не е срещал. Цветовете при Чернишев носят конгломерата на изживяното. Подредено в спомени и поднесено в аромата на многообразния, нечакан и толкова по-желан щрих. Лириката на Славчо носи мириса на житейски бунт срещу старостта. Носи праха на пристанища, тъпкан от поколения незначителни нозе и попил сълзите на редица поколения. Чернишев е посланик на непреходния човешки приключенски дух. И, докоснал се до вековечното, той го рисува в стиховете си, за да докосне нашето съзнание и го приобщи до себе си. Като, разбира се, чрез цветовете го издига над делника, толкова тривиален и задушаваш:

Димят в морето сини дъждове
Окапват бавно мокрите платани.
И все по-тежки, зимни ветрове
пресичат с писък пустите лимани.

И гаснат по студеното небе
на залеза лилавите завеси...
Бих искал да съм винаги със теб,
особено в такава тъжна есен.

Интимната лирика на Славчо Чернишев е неотменно свързана с морето, а женските образи в нея сякаш са родени от вълните така, както Афродита. За разлика от редица паркетни маринисти той знае тежката цена на разлъката. Сомотните корабни дни. Страх да влезеш в празната каюта нощем. Трескавото събиране на скромните дарове от рейса, които ще бъдат поднесени на любимата жена, чакаща не тях, а тебе. Привидно слаба в стиховете му, жената при Чернишев е не само равнозначен партньор, а желана опора. Мисълта, че съществува нейде на брега, прави морския труженик силен, желан и добър. Авторът издига жената в поезията си до символ на най-светлия лъч от пристанищен фар, към който са устремени очите на търсещите бряг моряци:

Завръщаха се корабите в здрача,
обрасли със оранжева мъгла.
Бе час, когато всекиму се плаче
за себе си или пък за жена.

Че любовта минава като бора,
като вълна минава с вятър лош.
Че пак ще тръгнат кораби в простора –
но тази нощ е само тази нощ.

Какво, като обобщение, откриваме в поетичното наследство на Славчо Чернишев, освен несъмненото дарование? Искреност. Последователна отдаденост на маринистичните теми в рима. А още: преживявания, които правят творчеството му достоверно, убедително, топло. Подканващо читателя да се предаде на соления му аромат и да избяга далеч от сушата. За да стъпи после на неравностите ѝ друг – обрулен от ветровете, обхтан от корабна работа и вярно оценил достойнствата на семейството, на любовта и чашата смокиново вино. Лириката на Славчо е еталон за маринистика в най-добрия смисъл на това понятие. Тя трудно ще се зарази с преходност във времето. А Чернишев? Сред вълните няма време, няма преходност, няма забвение... Може ли да се забрави лицето на една вълна?

В лилави очертания угасват бреговете.
А ний стоим на дрейф и чакаме нощта...
О, всичките звезди ще паднат във морето
и в нас ще ги разбие последната вълна.